

Ομιλία με θέμα: "Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ"

Από Αναστασία Καφεντζή
Κοινωνική Λειτουργό

Εισαγωγή - Ορισμός

Η ίδια η φύση έχει αναταλάξει σε κάθε ζωντανό οργανισμό, επομένως και στον άνθρωπο, δύο δυνατό ένστικτα:

Το ένστικτο της αυτοσυντηρήσεως και το ένστικτο της αναπαραγωγής που αποβλέπει στην διαίωνιση του είδους. Το πρώτο οδηγεί στην απόκτηση υλικών αγαθών, δηλ. όλων εκείνων των μέσων που θα επιτρέψουν στον άνθρωπο να επιβιώσει. Το ένστικτο της αναπαραγωγής είναι το μεγάλο κίνητρο που οδηγεί στη συνένωση των δύο φύλων. Όταν τα δύο φύλα ενωθούν και μάλιστα όταν από την ένωση αυτή προέλθουν παιδιά δημιουργείται μια μικρή κοινωνία: η οικογένεια.

Οι διάφοροι επιστήμονες προσποθώντας να προσδιορίσουν τον όρο "οικογένεια" την αναφέρουν:

- άλλοι σαν μια ομάδα που χαρακτηρίζεται από μια ατερόφιλη σχέση καθορισμένη και διαρκή, κατά τέτοιο τρόπο ώστε να προβλέπει την τεκνοποιία και την ανατροφή των παιδιών,
- άλλοι σαν μια μικρή κοινωνική ομάδα με κύριο χαρακτηριστικό το γάμο, δηλ. μια μορφή ατερόφιλων σχέσεων ποροδεκτή από την κοινωνία,
- και άλλοι σαν μια κοινωνική ομαδοποίηση, δηλ. σαν μια κοινωνική ομάδα που τα μέλη της είναι ενωμένα με συγγενικούς δεσμούς.

Η έννοια της Ελληνικής Οικογένειας

Για μας τους Έλληνες Ορθόδοξους Χριστιανούς την πληρότητα του περιεχομένου της έννοιας "οικογένεια" ~~έμφα~~ ^{εμφα}ίζουν όλα τα πιο πάνω μαζί. Την ύπαρξη του συζυγικού δεσμού, τη συνύπαρξη και τη συμβίωση και τη δημιουργία παιδιών τα ζούμε και τα εννοούμε άρρηκτα δεμένα με το γάμο.

του γάμου και την ομοιβαία αγάπη. Η σχέση ονόμασα στον άνδρα και τη γυναίκα και πιο συγκεκριμένα η σχέση των δύο φύλων μέσα στο γόμο συνιστά την πιο δυναμική εικόνα για να συμβολίσει τη σχέση του Θεού με την ανθρωπότητα. Μέσα στη χριστιανική οικογένεια η σύζυγος είναι σύντροφος παντοτεινός και αληθινός παράγοντας ευτυχίας. Είναι σύμβουλος του άνδρα και φύλακας άγγελος της οικογενειακής ηρεμίας και αξιοπρεπείας. Είναι ο ένας από τους δύο γονείς, τα παιδιά ονέκουν και στους δύο και η μητέρα είναι η τροφός και παιδαγωγός τους. Ο Κύριος Υμών Ιησούς Χριστός με τη φράση του "οὐκ ἐνὶ ὄψει καὶ θήλει", ἐξύψωσε τη γυναίκα τον γόμο και τον οικογενειακό θεσμό.

Επίσης μέσα στην οικογένεια τοποθετούμε και τους γεννήτορές μας. Η οικογένεια δηλ. εννοείται με την πλατειά της έννοια ανεξάρτητα με τη συνεικτέση των γεννητόρων στον ίδιο χώρο. Και αυτό γιατί η ξεχωριστή κοιτοικία με τους γεννήτορες, που σήμερα με τη στενότητα της στέγης και λόγω άλλων κοινωνικών συνθηκών, είναι πολλές φορές αναπόφευκτη, δεν πρέπει να προκαλεί την ὀμβλυνση ή τη διάλυση του οικογενειακού δεσμού.

Ο οικογενειακός δεσμός επιβάλλεται να υπόρχει από την ανθρώπινη ανάγκη, για βιολογική επιβίωση και συναισθηματική κάλυψη των ατόμων, παράλληλα με την κοινωνική ανάγκη χιό καλλιέργεια ομοιβαίας επικοινωνίας με το κοινωνικό σύνολο. Για μας τους Έλληνες οι οικογενειακοί δεσμοί αποτέλεσαν από τις πολήότερες εποχές το στέρεο βάθρο πάνω στο οποίο στηρίχτηκε η εθνική μας υπόσταση.

Η μετανόστευση, η διασπορά, η ναυτιλία μας μεταφύτησαν τον Έλληνα σε όλο τον κόσμο. Κι ὅμως διατηρήσαμε την ταυτότητά μας. Ο Έλληνας μετανάστης, ο ελληνισμός της διασποράς, οι ναυτικοί μας διατηρούν τους δεσμούς τους με τους δικούς τους και την πατρίδα και ξαναγυρίζουν για τις μεγάλες γιορτές ή για χορές και λύπες των δικών τους.

Η λέξη "δικός μας" έχει πολύ διαφορετικές διαστάσεις σπεί. Αντίστοιχες λέξεις σε άλλες δυτικές κοινωνίες. Όταν λέμε "δικός μας"

εμείς οι Έλληνες εννούμε πρώτα απ' όλα τους στενούς συγγενείς μας που έτην πρώτη σειρά έρχονται οι γονείς και τα αδέρφια μας. Πολλά έχουν λεχθεί για την αξία των συναισθηματικών σχέσεων με τον περίγυρό μας. Και σφού ο στενότερος περίγυρός μας είναι οι συγγενείς μας και οι σχέσεις μας μ' αυτούς, αυτές οι σχέσεις και οι δεσμοί, δηλ. οι οικογενειακοί, είναι εκείνοι που προέχουν.

Κύρια χαρακτηριστικά της οικογένειας

Ανεξάρτητα από τον ορισμό που δίνουν οι διάφοροι κοινωνικοί επιστήμονες στην οικογένεια ένα είναι βέβαιο. Η οικογένεια αποτελεί το φυσικό και πρωταρχικό κύτταρο της κοινωνίας. Εμφανίστηκε με τις πρώτες ανθρώπινες ομάδες πάνω στη γη σαν ο αρχικός και βασικότερος βαθμός που τον χαρακτηρίζει το στοιχείο της καθολικότητας. Είναι ένας βαθμός που τον συναντάμε σε όλα τα είδη των κοινωνιών και στις πιο "επλοϊκές" και μόνο η δομή του ποικίλει από κοινωνία σε κοινωνία.

Ο βασικός παράγοντας δημιουργίας της οικογενειακής ομάδας υπήρξε βιολογικός όπως είναι ευνόητο. Το ανθρώπινο πλάσμα, όπως ξέρουμε είναι το πιο αδύναμο απ' όλα τα ζωντανά πλάσματα και ανίκανο να φροντίζει τον εαυτό του για ένα μακρύ χρονικό διάστημα. Τη γέννησή του ακολουθούν ακόμη μακρύτερα στάδια εξέλιξης και αναπτύξεως, μέχρις ότου φτάσει στην πλήρη ωρίμανση. Έχει λοιπόν ανάγκη από φροντίδα. Έτσι από την αρχή στις πρωτόγονες ακόμη κοινωνίες υπήρξε μια εξάρτηση και ένα δέσιμο με τη μάνα που έπρεπε να μένει σε ένα μέρος με κάποια μονιμότητα για να γεννήσει και να μεγαλώσει το παιδί της. Και προχωρώντας πέρα από το ένστικτο να θρέψει το παιδί της και να το προστατεύσει από τους κινδύνους, του έδινε την αγάπη τη στήριξη την αυτοθυσία της.

Εκτεταμένη και πυρηνική οικογένεια

Η οικογένεια αποτελώντας ένα ζωντανό και φυσικό οργανισμό υπέστη βαθειές και χαρακτηριστικές αλλαγές στη δομή και τη μορφή της, ακολου-

θύντες τις κοινωνικές, οικονομικές και τις πολιτιστικές αλλαγές στην πορεία της ανθρωπότητας. Μια από τις βασικότερες αλλαγές που υπέστη η οικογένεια στην εποχή μας είναι ότι άλλαξε μορφή.

Η παλιά "εκτεταμένη οικογένεια" δηλ. η οικογένεια που περιελάμβανε κάτω από την ίδια στέγη την αρχική συζυγική οικογένεια και τους απογόνους τής & με τις δικές τους συζυγικές οικογένειες, έδωσε τη θέση της στην λεγόμενη "πυρινή ή συζυγική οικογένεια", καθώς οι κοινωνίες μεταλλάσσοντο από αγροτικές σε βιομηχανικές. Η πυρινική οικογένεια αποτελείται από το ζευγάρι και τα παιδιά αν υπάρχουν.

Κύριος λόγος γι' αυτή την αλλαγή, ακόμη και σήμερα, είναι η κινητικότητα του πληθυσμού και ιδιαίτερα η μετάβαση από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα. Η δυσμενής επίπτωση θα λέγαμε αυτής της αλλαγής, μαζί με την υπογεννητικότητα, είναι η απομόνωση της πυρινικής οικογένειας από τους υπόλοιπους συγγενείς της παλιάς εκτεταμένης οικογένειας. Όμως εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι η διατήρηση των συγγενικών δεσμών και σχέσεων είναι κεφαλαιώδους σημασίας, ειδικότερα για τον σημερινό κοινωνικά απομονωμένο άνθρωπο, γιατί του εξασφαλίζει μια αμοιβαία συμπαρόρρηση και υποστήριξη, συναισθηματική, ηθική και οικονομική αν θέλετε.

Βασικές λειτουργίες που επιτελεί η Οικογένεια

Η οικογένεια ως ομάδα και βασικός κοινωνικός θεσμός είναι επιφορτισμένη με μια σειρά λειτουργιών που πρέπει να επιτελέσει και που παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη ζωή και την ενόπτιξη των μελών της (λειτουργίες βιολογικές, ψυχολογικές, κοινωνικές, πνευματικές, θρησκευτικές).

Στη σύγχρονη κοινωνία, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί η οικογένεια, οι βασικότερες λειτουργίες που επιτελεί είναι:

- 1) Η διατήρηση των οισθηματικών δεσμών μεταξύ των συζύγων (ψυχολογική λειτουργία).
- 2) Η αναπαραγωγή (βιολογική λειτουργία).

Στο σημείο αυτό θα σταθώ λίγο για να διευκρινίσω ότι αν ιστορικά η πρωτορχική λειτουργία της οικογένειας ήταν η βιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής, στις σημερινές κοινωνίες ο σκοπός για τον οποίο δημιουργείται η οικογένεια δεν είναι μόνο η αναπαραγωγή. Αντίθετα, ίσως πρώτος σκοπός είναι η συμβίωση δύο ανθρώπων που συνδέονται με ομοιόβιους δεσμούς εκτιμήσεως, σεβασμού και αγάπης. Η αναπαραγωγή θεωρείται σαν η έκφραση και το επιστέγασμα των δεσμών αυτών.

- 3) Τρίτη λειτουργία μετά τη διατήρηση των δεσμών των συζύγων και την αναπαραγωγή, αλλά όχι λιγώτερο σημαντική, είναι η μέριμνα για την παιδική ηλικία. Αν η απόκτηση παιδιών εντοπκρίνεται στην ανάγκη των γονιών να επεκτείνουν κατά κάποιο τρόπο τη ζωή τους, η ανατροφή τους ενέχει ηθική ευθύνη. Στους κόλπους της οικογένειας το παιδί θα πρέπει να βρει το οικογενειακό εκείνο περιβάλλον που έχει αποδειχθεί ότι οποτελεί την "θερμοκοιτίδα" της ζωής με το ζεστό του κλίμα όπου χωρίς υπολογισμό προσφέρεται η αγάπη, η στήριξη, η αφοσίωση, η παραδοχή, η κατανόηση, που θα εξασφαλίσουν στο νεαρό άτομο το αίσθημα ασφάλειας που οποτελεί τη βασική και απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή εξέλιξη και ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη. Είναι γνωστό ότι όλο και συχνότερα επισημαίνεται η αυξανόμενη σημασία της οικογένειας ως χώρου ανάπτυξης της προσωπικότητας του ανθρώπου.
- 4) Λειτουργίες που οδηγούν στην κοινωνικοποίηση⁺ των μελών της και ιδιαίτερα των παιδιών με τη μεταβίβαση και την εκπαίδευση αξιών, τη δημιουργία προτύπων και την διανομολογία ρόλων που αργότερα θα παίξουν σαν μέλη της κοινωνίας.

⁺ Κοινωνικοποίηση: Προσαρμογή του ατόμου στην ομάδα με την απόκτηση κοινωνικής συμπεριφοράς αποδεκτής από την ομάδα.

- 6) Άλλη σημαντική λειτουργία είναι η αλληλεγγύη μεταξύ των μελών της οικογένειας. Ειδικότερα για την ελληνική κοινωνία το να "νοιάζεται" ο Έλληνας για τους "δικούς του" είναι ηθική επιταγή. Σύμφωνα με τα δικά μας ήθη και έθιμα είναι πρωτορχική αξία ο σεβασμός και η φροντίδα των παιδιών για τους γονείς καθώς και η αγάπη και η συμποράσταση των αδελφών μεταξύ τους.

Εξετάζοντας ιστορικά την οικογένεια την βλέπουμε να έχει και πολλές άλλες λειτουργίες θρησκευτικές, εκπαιδευτικές, οικονομικές, προστακτικές και άλλες. Βέβαια σιγά-σιγά όσο οι κοινωνίες γίνονται πιο σύνθετες και πιο οργανωμένες το Κράτος και άλλοι φορείς αναλαμβάνουν όλο και περισσότερες από τις εκδηλώσεις της ανθρώπινης ζωής με τη δημιουργία άλλων κοινωνικών θεσμών και έτσι συνεχώς περιορίζονται οι λειτουργίες της οικογένειας. Όμως είναι φανερό ότι η οικογένεια παραμένει το λίκνο σπ' όπου θα ξεκινήσουν την πραγμάτωση τοις όλοι οι άλλοι θεσμοί Παιδεία, Θρησκεία, Πρόνοια κ.ό. Η οικογένεια με την συμποράσταση βέβαια της Πολιτείας, καθοδηγούμενη, διαφωτιζόμενη και βοηθούμενη - και όχι μόνη της η Πολιτεία - θα βελτιωθεί, θα αναβιώσει, θα κοινωνικοποιηθεί και θα προστατεύσει τα μέλη της.

Στη Διοκύρωση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Ο.Η.Ε., η οικογένεια ορίζεται ως "το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και πρέπει να προστατεύεται από το Κράτος".

Στο Ελληνικό Σύνταγμα του 1975 στο άρθρο 21 ορίζεται ότι "η οικογένεια ως θεμέλιο συντηρήσεως και προαγωγής του έθνους, ως και ο Γόμος, η Μητρότης και η Παιδική Ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους".

Αλλά για να γίνει "θεμέλιο" η οικογένεια πρέπει η ίδια να είναι υγιής. Τα άτομα που την αποτελούν να επιδρούν θετικά και δημιουργικά μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αλλά και στο κοινωνικό σύνολο, που με τη σειρά του θα ανταποδώσει την προσφορά αυτή, θα υποστηρίξει και θα προωγήει την οικογένεια και τα μέλη της.

Ηια οικογένεια που λειτουργεί σωστά πρέπει να στηρίζεται, στην
παραδοχή του στόμου να σέβεται τις ανάγκες όλων των μελών της και να
ενδυναμώνει τις αξίες του στόμου και τις αξίες του ζευγαριού. Η προτε-
ραίοτητα δίδεται στα άτομα για να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και
να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Τα μέλη της θεωρούνται μεταξύ τους
σαν ανθρώπινα όντα που το καθένα έχει τη δική του προσωπικότητα, τις
δικές του δυνατότητες, αλλά και τις δικές του αδυναμίες. Σ' αυτόν τον
τύπο της οικογένειας που έχει χαρακτηριστεί από τους ειδικούς επιστή-
μονες της εποχής μας "οικογένεια με ανοικτή οικογενειακή ζωή", κάθε
μέλος της αντιμετωπίζει τα άλλα μέλη με σεβασμό και αξιοπρέπεια. Οι
σύζυγοι δεν είναι αποξενωμένοι ούτε πληγώνουν ο ένας τον άλλο. Όλα
τα μέλη προσέχουν και βοηθούν ώστε κανένας μέσα στην οικογένεια να μην
αισθάνεται απομονωμένος και παραγκωνισμένος και κανένας δεν προσπαθεί
να κυριαρχήσει πάνω στους άλλους. Τα μέλη αναγνωρίζουν μεταξύ τους τό-
σες ελευθερίες όσες συμβιβάζονται με το γενικό συμφέρον και το καλό
της οικογενειακής ομάδας. Αντικειμενικός σκοπός είναι, μέσα στα όρια
του δυνατού, η ανάπτυξη των μελών της - γονέων και παιδιών - με την
αρχή ότι κάθε άτομο έχει τη δική του αξία και τη δική του προσφορά στα
άλλα μέλη. Όλη η ζωή της οικογένειας είναι προϊόν της ευαισθησίας, της
υπευθυνότητας και της πλήρους επικοινωνίας των μελών μεταξύ τους. Οι
ενδοοικογενειακές σχέσεις δεν πολώνονται και δεν ρυθμίζονται από το
ποιός έχει τα ποιά πολλά, ποιά είναι ο δυνατός και ποιά ο αδύνατος.
Οι ρόλοι και οι εργασίες είναι κατανομημένα ολόλογα με τις δυνατότητες
τις ανάγκες και τα συναισθήματα κάθε μέλους. Η οικογένεια στηρίζεται,
σε τελευταία ανάλυση, σε μια ισορροπία των διοπροσωπικών σχέσεων των
μελών που πηγάζει απ' όλες τις λειτουργίες και τα χαρακτηριστικά της.
Η οικογένεια αυτού του τύπου θα μπορούσε να θεωρηθεί ιδανική αφού απο-
τελεί χώρο παιδείας, πηγή ενδιαφέροντος και αγάπης για τα μέλη
της και το καλλίτερο περιβάλλον για την εξέλιξη, ανάπτυξη και εκπαι-
δωση της προσωπικότητας των μελών της και ιδιαιτέρως των παιδιών.

Έκπλησει πραγματικά η σταθερότητα με την οποία άτομα κάθε ηλικίας υποβίβουν στην οικογένεια και την οικογενειακή ζωή πρωτορχινή σημασία. Στη Γαλλία π.χ. σε μια έρευνα που έγινε το 1977, το 78% ^{των} περίπου ^{των} δείγματος της έρευνας δήλωσαν ότι οι σημαντικότερες ώρες στην προσωπική τους ζωή περιλαμβάνονται σ' αυτές που περνούν με την οικογένειά τους.

Γιαυτό όποια τελική μορφή κι 'αν λάβει η οικογένεια, σαν θεσμός και πρωτορχικό κοινωνικό κύτταρο θα δεσπόζει στην ανθρώπινη ζωή γιατί είναι βαθειά ριζωμένη στην ίδια την ψυχή του ανθρώπου και ιδιαίτερα εμάς των Ελλήνων για τους οποίους τα τρία ύψιστα ιδανικά για τα οποία πάντοτε αγωνιζόμαστε ήταν, είναι και θα είναι η Θρησκεία, η Πατρίδα, η Οικογένεια.

Είναι γεγονός ότι σήμερα η κοινωνία μας περνάει κρίση. Κρίση αξιών, κρίση θεσμών. Η οικογένεια σήμερα βάλλεται με διάφορους τρόπους. Η εκβιομηχάνιση και η αστικοποίηση οδήγησε τη γυναίκα έξω από το σπίτι της, στην αγορά εργασίας. Έτσι επωμίσθηκε διπλές ευθύνες. Ξένα ήθη και έθιμα εισβάλλουν κάθε μέρα και αλλοιώνουν την παραδοσιακή ελληνική οικογένεια.

Οι βρεφονηπιακοί σταθμοί και οι οίκοι ευγηρίας πληθαίνουν για να εξυπηρετήσουν δήθεν την ελληνική οικογένεια. Χωρίς να απορρίπτονται εντελώς οι θεσμοί αυτοί μόνο σαν βοηθητικοί της οικογένειας μπορεί να λειτουργήσουν. Γιατί πόσο μπορεί να αντικαταστήσει το οικογενειακό περιβάλλον, ο βρεφονηπιακός σταθμός για το παιδί ή ο οίκος ευγηρίας για τον ηλικιωμένο γονιό, που πέρα από την όποια φροντίδα για την ικανοποίηση των βιολογικών του αναγκών εκείνο που έχει ανάγκη περισσότερο είναι το απολό χέρι των παιδιών του για να βιώσει όσο γίνεται πιο συνύψυα το φόβο για το τέλος που έρχεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ : Ιστορική και κοινωνική μελέτη Μ. Μαντζαφού - Κανελλοπούλου, Αθήνα 1979.
2. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ. Μ. Μαντζαφού - Κανελλοπούλου, Αθήνα 1986.
- 3.- ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ. Η ΙΔΡΥΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ. Πρακτικά Πανελληνίου Συμποσίου. Έκδοση ΣΕΚΕ, Αθήνα 16-30 Μαΐου 1977. ("Θεσμοί και Ιδρύματα Παιδικής Προστασίας στη σύγχρονη κοινωνία". Δ. Τσούσης, Κοινωνιολόγος).
- 4.- Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, Λουκία Μ. Μουσούρου. Έκδοση: Ίδρυμα Γουλανδρή-Χόρν, Αθήνα 1984.

